

STANJE LJUDSKIH PRAVA SEKSUALNIH I RODNIH MANJINA U REPUBLICI HRVATSKOJ U 2002. GODINI

Opće stanje ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2002. godini jednako je nezavidno kao i u posljednjih 26 godina (od 1977. kada je ipak poboljšan zakonskom dekriminalizacijom delikta "protuprirodnog bluda" među muškarcima).

Ipak, od prošle, 2002. godine, po prvi put teško je govoriti o šutnji LGBT¹ zajednice u Hrvatskoj. Prvi mjeseci protječu u znaku Iskoraka i velike medijske pozornosti koju dobivaju predstavnici udruge. Lezbijska grupa Kontra svoje potencijale usmjeruje na promociju lezbijske kulture i usku suradnju s Iskorakom na organizaciji Gay Pride-a i zakonskim inicijativama. Potom, Lezbijska organizacija Rijeka – LORI kreće s jakom medijskom kampanjom za promicanje prava homoseksualnih osoba. Nakon dugo vremena, homoseksualnost više nije samo skandal, kratka vijest za rubriku "zabava" ili prilika za ćudoredno izivljavanje homofobne okoline.

Osnovni uzrok diskriminacije LGBT populacije je neznanje, tj. činjenica da mnogima nedostaje elementarna "seksualna pismenost". Stručnjaci smatraju da se negativan stav prema tim osobama temelji na stereotipima i predrasudama, a ne na nekom lošem iskustvu ili stvarnoj prijetnji. Zato i jest bitno educirati najširu javnost i omogućiti da što veći broj LGBT osoba izađe iz šutnje.

Bitno je proširiti pojam *ljudskih prava* tako da u njih budu obuhvaćena i spolna prava. Zato je potrebno Ustavom i zakonima zabraniti svaki oblik diskriminacije na osnovi spolnog usmjerenja. Nužno je legalizirati istospolna partnerstva, senzibilizirati državne institucije za dosljedno i transparentno provođenje takvih zakona; onemogućiti širenje diskriminacije i govora mržnje te osigurati medijsko praćenje i promicanje prava na spolnu različitost; istupati protiv manipulacije vjerskim osjećajima građanki i građana u svrhu širenja mržnje prema LGBT osobama.

Nesankcioniranje nasilja nakon Gay Pride-a najteži je oblik kršenja ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2002. godini.

opis stanja

Homoseksualne osobe šute jer su izložene homofobičnom ponašanju, mogu biti verbalno ili fizički napadnute, izbačene iz stana ili roditeljskog doma, izgubiti posao, a nemaju ni prava koja proizlaze iz bračne ili izvanbračne zajednice.

Ne postoji kažnjavanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije² i rodnog izražavanja³. Kada bi se to ostvarilo, fizičko i verbalno nasilje nad LGBT osobama bilo bi prepoznato kao zločin počinjen u mržnji⁴.

U slučaju fizičkog napada na lezbijku ili geja, sadašnji zakon nasilnike tereti po članku remećenja javnog reda i mira (kao što je bilo i u slučaju napada na Romkinje i Rome). U takvim slučajevima nasilnik se uvijek relativizira. Usvajanje Antidiskriminacijskog zakona barem bi donekle ohrabrilu LGBT osobe jer bi i formalno imali uporište u zakonodavstvu, a nasilje počinjeno u mržnji sprječavalo bi se posebnim mjerama, ponajprije edukacijom. Republika Hrvatska niti jednom pozitivnom mjerom ne djeluje na sustavnom suzbijanju homofobije⁵, bifobije⁶ ili transfobije⁷ u društvu, kao ni njihovih posljedica. Hrvatsko

¹ lezbijska, gej, biseksualna i transrodna zajednica – engl. Lesbian–Gay–Bisexual–Transgender

² engl. sexual orientation

³ engl. gender expression

⁴ engl. hate crime

⁵ iracionalna mržnja i nesnošljivost prema homoseksualnim osobama

⁶ iracionalna mržnja i nesnošljivost prema biseksualnim osobama

⁷ iracionalna mržnja i nesnošljivost prema transrodnim i transseksualnim osobama

zakonodavstvo još uvijek nije prepoznalo seksualnu orijentaciju ili rodno izražavanje kao zaseban manjinski identitet koji je potrebno primjereno zaštititi. Ipak, neki su zakonski prijedlozi izrađeni u tom smjeru, no još uvijek nisu izglasani u Hrvatskom saboru.

neprijeren medijski jezik

U Hrvatskoj dio odgovornosti za homofobične reakcije snosi općenita nesenzibiliziranost javnosti i ponekih medija prema pravima LGBT osoba. Neki mediji često pišu senzacionalistički o toj temi. Primjerice, Iskorak, Kontra i Lori zajedno su reagirali na članak u Vjesniku u kojem se spominje pokušaj nekakvog umorstva u "*homoseksualnom miljeu*". Reakcija je objavljena u Vjesniku. Jednako tako, mediji poput Jutarnjeg lista (Živko Kustić), Večernjeg lista (kapelan Pavle Primorac) i Slobodne Dalmacije (Josip Jović) objavljivali su kolumne ili pisma čitatelja koje su širile netrpeljivost i dezinformacije o homoseksualnosti. Nije problem u objavljivanju i takvih informacija, ali one moraju biti objašnjene čitateljicama i čitateljima iz koje pozicije dolaze.

Posebno izdvajamo katolički list "Glas koncila" koji je suprotno nauku Katoličke crkve obmanjivalo svoje čitateljice i čitatelje neistinama te širilo predrasude i mržnju prema homoseksualnim osobama.

diskriminacija homoseksualaca na HTV-u

Glavna urednica Hrvatske televizije Jasna Ulaga Valić pokušala je spriječiti gostovanje Dorina Manzina, predsjednika *Iskoraka – Grupe za promicanje i zaštitu različitih spolnih usmjerenja*, u emisiji *Nedjeljom u dva* voditelja Aleksandra Stankovića pod izgovorom da je ta emisija politička, a da se o homoseksualnosti jedino kompetentno može govoriti na znanstvenom programu HTV-a.

Smatramo da je takvo obrazloženje najteži oblik diskriminacije i izravno kršenje ljudskih prava te da ga može dati samo osoba koja nimalo nije upućena niti senzibilizirana za probleme koje homoseksualna zajednica susreće u našem društvu. Otpor glavne urednice prema gostovanju predsjednika *Iskoraka* u emisiji *Nedjeljom u 2* nažalost je još jedno svjedočanstvo homofobije. Nedopustivo je da glavna urednica, zbog svojih predrasuda tipa 'o homoseksualnosti treba govoriti znanstveni program', uskraćuje pravo na informiranost građankama i građanima Republike Hrvatske.

Prihvatili smo inicijativu da se o homoseksualnosti i drugim manjinskim spolnim identitetima razgovara i u sklopu znanstvenog programa te da o tome diskutiraju i medicinski stručnjaci, ali ne prihvaćamo da je to jedini način na koji HTV može diskutirati o toj temi.

Nakon naše reakcije, Jasna Ulaga Valić neuvjerljivo je demantirala takvu interpretaciju svoje odluke.

Prema našim informacijama, ista glavna urednica već nekoliko mjeseci odugovlači s puštanjem TV-spota Lezbijske organizacije Rijeka LORI, u sklopu Kampanje za promicanje prava homoseksualnih osoba *Ljubav je ljubav*.

Jednako tako, primjećujemo pogrdne izraze prilikom prevođenja stranih filmova i serija na HTV-u. Često se općeprihvaćena riječ gej ili "gay" prevodi s "peško", "peder" ili "homić" koje imaju pogrdnu konotaciju i na taj način se izruguju gejevima, tj. muškarcima homoseksualne orijentacije u Hrvatskoj. Ovaj problem, u manjoj mjeri, uočen je i na prijevodima Nove TV.

diskriminacija homoseksualaca i transrodnih muškaraca u vojsci

U ožujku 2002. tajnica Ministarstva obrane Višnja Tafra spomenula je da prema *Pravilniku za ocjenjivanje sposobnosti za služenje vojnog roka ročnika liječničke komisije* ispituju ročnike o njihovoj seksualnoj orijentaciji te da se homoseksualci ne pozivaju u vojsku.

Tek nakon sjednice Saborskog odbora za ljudska prava i nacionalne manjine 12.03.2002., tadašnji ministar obrane Jozo Radoš opovrgnuo je da je homoseksualnost razlog oslobođanja od vojne službe. Međutim, potvrdio je da, prema tom pravilniku, poremećaji seksualne sklonosti i uloge spola uključuju i transvestizam i transseksualnost. Smatramo da to predstavlja nedopustivu diskriminaciju transrodnih osoba, tj. rodnih manjina.

fizičko i verbalno nasilje nad seksualnim i rodnim manjinama

Naša udruga dosada je primila nekoliko dojava o nasilju nad LGBT osobama. Upravo zbog visokog stupnja homofobije u društvu, žrtve se boje prijaviti takve slučajeve policiji. Posljednji takav slučaj dogodio se u nedjelju, 24.11.2002. u 5:00 sati kada je nekoliko skinheada napalo i pretuklo dvojicu mladića koji su se poljubili u tramvaju u Branimirovoj ulici u Zagrebu.

Prema našim podacima, prošle godine bilo je oko 25 fizičkih napada na homoseksualne osobe, no istodobno procjenjujemo da je realna brojka barem četiri puta veća. U pravilu, žrtve ne žele prijaviti nasilje u strahu od otkrivanja njihove seksualne orijentacije. Dodatan je problem što seksualna orijentacija nije prepoznata i adekvatno zaštićena od diskriminacije unutar Kaznenog zakona RH.

Lezbijke i gejevi doživljavaju fizičko, psihičko i verbalno nasilje i unutar svojih obitelji. Pravni tim Iskoraka i Kontre 2002. godine zaprimio je nekoliko anonimnih dojava gejeva o nasilju njihovih roditelja nad njima. Najčešće se radi o raznim oblicima kućnih pritvora djece, prijetnjama ali i udarcima. Gotovo u pravilu, žrtve se boje prijaviti nasilje.

Nemoguće je procijeniti broj maloljetnica i maloljetnika koji su pretrpjeli nasilje od svojih roditelja, no brojka je zasigurno porazna.

U Republici Hrvatskoj postoji samo jedan klub u kojemu seksualne manjine bez straha mogu doći sa svojim partnericama i partnerima. Značajno je i to da je sve javne događaje vezane uz promociju seksualnih manjina (bilo da se radi o promociji knjige, prikazivanju filma, održavanja javnog seminara ili manifestacija) u 2002. godini osiguravala specijalna policija. U više navrata takvo osiguranje pokazalo se opravdanim.

nesankcioniranje nasilja nakon Gay Pride-a

U subotu, 29. lipnja 2002. u zagrebačkom parku Zrinjevac održana je prva povorka ponosa spolnih i rodnih manjina *Gay Pride Zagreb 2002* pod nazivom *Iskorak kontra predrasuda* u organizaciji Iskoraka i Kontre.

Već oko 9:00 sati (prije samoga skupa) nepoznati napadači na Kvaternikovom trgu pretukli su Maria Kovača i ukrali mu mobitel. On je trebao voditi program na Gay Pride-u. Pošto se više nije usudio doći na skup, program su vodili Vesna Teršelič i Drago Pilsel. Za vrijeme skupa homofobni protivnici Gay Pride-a okupili su se na zapadnoj strani Zrinjevca. Cijelo vrijeme su vikali: 'Idite u Srbiju', 'Ubij Srbina', 'Pedere u logore', 'Heil Hitler', 'Sieg heil', 'Umrte' i 'Mi smo Arijevci', a potom su zazivali ime Franje Tuđmana. Poneki su pokušali preskočiti željeznu ogradu na Zrinjvcu, ali su u tome spriječeni. Čitav skup policija je snimala videokamerama.

Pri kraju samoga skupa na okupljene građanke i građane bačen je i suzavac koji ih je rastjerao prema istočnom dijelu Zrinjevca.

Većina građanki i građana uspjela se mirno razići sa skupa, a govornici su na sigurno mjesto prevezeni zaštitarskim i policijskim vozilima. No, tada su nasilnici po užem središtu grada počeli napadati sudionice i sudionike skupa, kao i slučajne prolaznice i prolaznike. Za vrijeme i nakon održavanja skupa, dvadesetak osoba je napadnuto i

ozlijeđeno. Policija je privela 27 izgređenika (11 preventivno, 10 zbog remećenja javnog reda i mira, 6 zbog utvrđivanja identiteta).

Organizatorice i organizatore manifestacije koji/e su nakon skupa pokušali/e odnijeti materijale u kombi koji ih je čekao u Đorđićevoj ulici dočekalo je nekoliko skinheada koji su im prijetili i psovali nakon čega je policija ponovno intervenirala te su organizatorice i organizatori odvezeni/e policijskim vozilima.

Nakon skupa pretučeno je dvadesetak građanki i građana u desetak incidenata. Nakon skupa napadnut je net-klub "Mama". Prema riječima Teodora Celakoskog, voditelja Mame, u klub je upalo sedam skinheada koje je netko mobitelima navodio kamo se moraju kretati. Kada su ušli, počeli su maltretirati i ispitivati ljude tko je bio na Gay Pride-u. Nasumce su izabrali troje ljudi i počeli ih zlostavljati. Nakon skupa, devetoro napadača napalo je goste u "Močvarici" u Tomićevoj ulici. Većina komentatorica i komentatora slaže se da bi se dogodila eksplozija nasilja da nije bilo kordona policije.

Nakon skupa, policija je podigla samo 27 i to – prekršajnih prijava.

Nesankcioniranje nasilja nakon Gay Pride-a najteži je oblik kršenja ljudskih prava seksualnih i rodnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2002. godini.

istupi javnih osoba

Brojne javne osobe svojim su istupima 2002. godine raspirivale homofobiju i to od političarki i političara, preko liječnica i liječnika do predstavnika vjerskih zajednica.

Od političarki i političara posebno izdvajamo saborsku zastupnicu Jadranku Kosor te saborske zastupnike Antu Đapića, Antu Kovačevića, Dragu Krpinu i Miroslava Rožića koji svojim izjavama o homoseksualnosti nanose veliku nepravdu homoseksualnim građankama i građanima Republike Hrvatske, dok im je dužnost raditi za boljitak svih.

Osvrćemo se i na istupe dr. Vladimira Grudena koji je uporno širio neistinite medicinske informacije o homoseksualnosti. To je isto činila i dr. Veridijana Pavlović. Njihove izjave usmjerene su ka samoreklami mogućnosti "izlječenja homoseksualnosti" čiji proces je na stotine puta doveo do psihičkog uništenja osobe. Upravo stoga držimo da njihove izjave nisu samo neistinite, već i iznimno opasne.

I nekolicina teologa, odnosno predstavnika vjerskih zajednica je, suprotno vlastitom nauku, svojim izjavama omalovažavalo ili vrijeđalo homoseksualne, biseksualne i transrodne građanke i građane Republike Hrvatske. Izdvajamo samo neke: dr. Valentin Pozaić, Ševko ef. Omerbašić, dr. Adalbert Rebić i Živko Kustić.

Od političkih stranaka posebno homofobične ispade imale su sljedeće: HDZ, HSP, HKDU, HB i HSS.

perspektive i zaključak

Protekle godine došlo je i do određenih pozitivnih pomaka. Osim činjenice da su po prvi put u Hrvatskoj javno istupile lezbijske aktivistice i gej aktivisti te da se po prvi put održao Gay Pride, posebno ističemo zakonske inicijative koje su trenutno u proceduri.

U prijedlozima Zakona o radu i Zakona o ravnopravnosti spolova izrijekom se spominje zabrana diskriminacije na temelju seksualne orijentacije. Trenutno je u proceduri i prijedlog Zakona o obitelji, braku i izvanbračnim zajednicama kojim bi se istospolnim parovima omogućila zakonska registracija partnerstva i svega 3 (od ukupno 24) prava koja proizlaze iz braka.

Također, ističemo vrlo dobar odnos i suradnju s Ministarstvom unutarnjim poslovima pri organizaciji Gay Pride-a. Policija pokazuje vrlo visok stupanj razumijevanja za različite civilne inicijative što za vrijeme vlasti HDZ-a nije bio slučaj. Dobru suradnju s udrugom Iskorak uspostavilo je i Ministarstvo zdravstva.

Većina medija vrlo je pozitivno i afirmativno izvještavala o LGBT aktivizmu i problemima na koje nailaze homoseksualne, biseksualne i transrodne osobe. Prema anketi objavljenoj na web stranicama grupe Iskorak (www.gay.hr), 56,1% ispitanica i ispitanika smatra da je Jutarnji list najkorektnije izvještavao o LGBT aktivizmu, a 31,5% odabralo je Novi list.

Također treba istaknuti Radio 101 i Obiteljski radio. Za razliku od Hrvatske televizije, Hrvatski radio dao je dosta prostora našem aktivizmu.

Vrlo pozitivnim ocjenjujemo i potporu nevladine scene. Mnoge udruge pomagale su i podržavale naše inicijative. Među njima želimo istaknuti sljedeće: Centar za mirovne studije, Antiratna kampanja, Centar za žene žrtve rata, Autonomna ženska kuća, B.a.B.e., Hrvatski helsinški odbor, Odbor za ljudska prava Karlovac, Građanski odbor za ljudska prava i Neo AFŽ.

Našem aktivizmu potporu su u određenoj mjeri dale i sljedeće političke stranke: LS, IDS, HNS, SDP, Libra, kao i neki/e članice i članovi HSLS-a.

Od stranih veleposlanstava, posebno ističemo suradnju s Veleposlanstvom Kraljevine Nizozemske i Kraljevine Norveške.

Brojne javne osobe dale su nedvosmislenu potporu zalaganju za prava seksualnih manjina. Posebno želimo istaknuti istupe i djelovanje ministra unutarnjih poslova Šime Lučina. Uz njega, potporu našem radu i našim pravima dale su i sljedeće osobe: Đurđa Adlešić, Furio Radin, Aleksandar Štulhofer, Helena Štimac Radin, Sanja Kapetanović, Milanka Opačić, Zlatko Kramarić, Davorko Vidović, Gordana Sobol i Vesna Pusić.

Od novinarki i novinara koji su afirmativno izvještavali o pravima LGBT osoba ističemo sljedeće: Merita Arslani, Toni Jerković i Tanja Tolić (Jutarnji list); Nataša Papić i Aleksandar Stanković (HTV); Tina Disopra i Tomislav Klauški (Slobodna Dalmacija) te Irena Frlan (Novi list).

U nadi da ćemo sljedeće godine moći podnijeti mnogo pozitivniji izvještaj o stanju ljudskih prava seksualnih i rodni manjina, ovaj izvještaj šaljem:

- Vladi Republike Hrvatske;
- Saborskom odboru za ljudska prava i nacionalne manjine;
- predsjedniku Republike Hrvatske Stjepanu Mesiću;
- Vijeću Evrope;
- Organizaciji za evropsku sigurnost i suradnju (OESS);
- Visokom povjereniku Ujedinjenih naroda za ljudska prava (UNHCHR).

Sanja Juras
koordinatorica Kontre

Dorino Manzin
predsjednik Iskoraka